

بررسی اخلاق زیست محیطی

مؤلف: رحیم بردی جوانیا

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

- بردی حق‌نیا، رحیم، ۱۳۵۰ - :
 بررسی اخلاق زیست‌محیطی / مؤلف رحیم بردی حق‌نیا.
 گرگان: انتشارات نصیبی، ۱۳۹۶.
 ۷۳ص.
 مشخصات ظاهری
 شابک ۷-۴-۹۶۰۴۶-۶۰۰-۹۷۸: ۲۰۰۰۰ ریال
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 موضوع : اخلاق زیست‌محیطی
 موضوع : Environmental ethics
 موضوع : اخلاق زیست‌محیطی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
 موضوع : -- Islam Environmental ethics -- Religious aspects
 موضوع : بوم‌شناسی -- جنبه‌های زیست‌محیطی
 موضوع : Ecology -- Environmental aspects
 موضوع : طبیعت‌گرایی
 موضوع : Naturalism
 رده‌بندی کنگره : GF۱۳۹۶۴۲ب۴/ب۴
 رده‌بندی دیویی : ۱۱/۹
 شماره کتابشناسی ملی : ۴۳۵۰۸
 تاریخ درخواست : ۱۳۹۶/۰۲/۱۸
 تاریخ پاسخگویی :
 کد پیگیری : ۴۷۰۳۵۰۸

بررسی اخلاق زیست‌محیطی

مؤلف: رحیم بردی حق‌نیا

چاپ اول: اردیبهشت ماه ۱۳۹۶

تیراژ: ۵۰۰ جلد

چاپ: نصیبی

شابک: ۷-۴-۹۶۰۴۶-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

انتشارات نصیبی

گرگان: خیابان کوی ویلا (خیابان تختی) روبروی تختی ۳

تلفن: ۰۱۷۳۲۲۳۷۳۲۳

«حق چاپ برای مولفین محفوظ است»

۱	مقدمه.....
۲	معنا و مفهوم اخلاق.....
۳	مفهوم محیط زیست.....
۵	هدف اخلاقیات.....
۶	دانش زیست محیطی و اخلاق زیستی.....
۷	اخلاق کاربردی در محیط زیست.....
۸	مسائل زیست محیطی.....
۹	محیط زیست و تنوع پذیری منابع طبیعی.....
۹	محیط زیست و روند تخریب آن.....
۱۰	مشکلات زیست محیطی.....
۱۱	ریشه بانی مشکلات زیست محیطی.....
۱۲	رویکردهای اخلاقی محیط زیستی.....
۱۲	محیط زیست گرایی سبز روشن.....
۱۲	محیط زیست گرایی سبز تند یا سبز تیره.....
۱۳	ارتباط انسان و اخلاق محیط زیست.....
۱۵	زیست و اخلاق.....

۱۶	احترام به طبیعت.....
۱۷	بیش زیستمداران.....
۱۷	فضیلت‌های زیست محیطی.....
۱۹	حمایت از محیط زیست در اسلام.....
۲۱	تأثیر محیط زیست بر انسان از دیدگاه اندیشمندان اسلامی و غیر اسلامی.....
۲۴	طرح مسأله.....
۲۵	روند تکاملی دیدگاه‌های زیست محیطی غرب.....
۲۷	تحلیل نظرات کانت.....
۲۸	اخلاق تجربه گرایی :.....
۲۸	لین وایت و محیط زیست.....
۲۹	تحلیل نظرات لین وایت.....
۳۰	انسان غیر غربی و انسان‌های آینده.....
۳۱	اخلاق طبیعت گرا.....
۳۱	طبیعت گرایی متقدم.....
۳۲	طبیعت گرایی متأخر.....
۳۲	روند تکاملی دیدگاه‌های غرب در زمینه زیست محیطی.....
۳۳	جایگاه دین در سیر تغییر رویکردها نسبت به طبیعت.....
۳۴	رویکرد طبیعت گرایان متأخر به دین :.....

۳۴	اندیشه‌های زیست محیطی اسلام
۳۵	حقوق حیوانات :
۳۶	حقوق سایر موجودات زنده در اسلام :
۳۶	حقوق اجزای طبیعت در اسلام :
۳۶	رهنمودهای اجزای اسلام
۳۷	اصل عدالت :
۳۷	تاکید بر محارفات های رشد :
۳۷	توسعه مسئولانه :
۳۸	تفاوت نیاز و خواسته (پریز از سراف):
۳۸	سنت‌های لایتغیر الهی :
۳۹	خدا محوری : ارزش ذاتی برخواسته از ایثار
۴۳	خودبوم شناسی رهیافت اخلاق محیط زیست
۴۴	فرایند خودبوم شناسی در اخلاق زیست محیطی
۴۷	عمل درست یا نادرست از منظر اخلاق
۵۰	رهیافت‌های متداول اخلاق زیست محیطی
۵۱	منبع گرایی (حفاظت گرایی و صیانت گرایی)
۵۱	بوم شناسی اجتماعی
۵۱	حقوق حیوانات

۵۲ اخلاق زمین

۵۲ بوم‌شناسی ژرفا نگر

۵۲ اکوفمینیسیم

۵۳ نیکداری

۵۳ پایداری

۵۳ توسعه پایداری

مقایسه رهیافت‌های اخلاقی زیست محیطی براساس نحوه پاسخگویی به دو پرسش

۵۴ اساسی اخلاق

۵۴ فرهنگ اخلاق اسلامی در سازمان

علم اخلاق، دارای گرایش‌های زیادی است زیرا اقتضاعات مختلف در هر بخش از حیات آدمی مراعات بایددا و نیایدهایی را مطالبه می‌کند مسلماً اصول اخلاقی انسان در حوزه محیط زیست، مبتنی بر نظریه‌های فلسفی است که در ساختار نظام اخلاقی موثرند و سیاست‌گذاری‌های کلان در زمینه برخورد با محیط زیست را تعیین می‌کند. محیط زیست و حفظ آن، امروزه به صورت یکی از اساسی‌ترین مسائل بشری در آمده؛ چرا که انسان با توانی که صنعت و تکنولوژی در اختیار وی گذاشته به تخریب و نابودی طبیعت پرداخته و فضای زندگی خود را آلوده کرده است. این است که اکنون باید از فاجعه آلودگی و تخریب محیط زیست یاد کرد.

امروزه محققان و اندیشمندان علوم مختلف، پژوهش‌ها و تحقیقات گوناگونی درباره اخلاق سامان داده‌اند، در این راستا می‌توان سه حوزه پژوهشی و مطالعاتی را از یکدیگر بازشناخت: مطالعات توصیفی، مطالعات تحلیلی و اخلاقی و مطالعات هنجاری. به این اعتبار می‌توان اخلاق را نیز به سه گونه تقسیم کرد: اخلاق توصیفی: به توصیف و معرفی اخلاقیات افراد، گروه‌ها و جوامع مختلف می‌پردازد. فرااخلاق: به بررسی تحلیلی فلسفی درباره مفاهیم و احکام اخلاقی می‌پردازد. اخلاق هنجاری: این بخش از مطالعات و پژوهش‌های اخلاقی که «اخلاق دستوری» نیز نامیده شده است، به بررسی افعال اختیاری انسان و صفات حاصل از آن‌ها، از حیث خوبی یا بدی و بایستگی یا نبایستگی، می‌پردازد.

اخلاق محیط زیست، راه استفاده صحیح از طبیعت و کنترل مصرف را به ما نشان می‌دهد. با توجه به گستره علم اخلاق که مشتمل بر رابطه انسان با خود، خدا، دیگران و طبیعت است. و یا از نگاه دیگر اخلاق بندگی، فردی اجتماعی و خانواده می‌باشد. این مقاله که موضوعش اخلاق محیط زیست است جایگاه خود را پیدا می‌کند که زیرمجموعه اخلاق اجتماعی و رابطه انسان با محیط است زیرا به بررسی رابطه اخلاقی فرد با سایر انسان‌ها و موجودات می‌پردازد. ادیان الهی و مکاتب اخلاقی و علمی همواره تلاش نموده‌اند تا راه صحیح استفاده از طبیعت و تعامل اخلاقی صحیح با موجودات را برای رشد انسان بیان نمایند؛ اما از آنجا که خداوند خالق و مالک و هادی خلقت است برای رشد هر موجودی، ظرفیت و مسیر مشخصی را در نظر دارد، لذا باید شیوه بهره‌مندی از مواهب الهی را در رهنمودهای وحیانی جستجو کرد. طبق قانون الهی، انسان اشرف مخلوقات و توان تسخیر موجودات را دارد ولی متأسفانه در اثر نادانی و هواپرستی در حال نابود کردن طبیعت است. اخلاق محیط زیست، راه استفاده صحیح از طبیعت و کنترل مصرف را به ما نشان می‌دهد و می‌آموزد

که چگونه با احترام گذاشتن و محبت کردن به طبیعت به عنوان آفریده شگرف خدا می‌توانیم از منابع طبیعی آن در حد نیاز معقول بهره‌مند شویم و در مسیر آباد ساختن آن گام برداریم

معنا و مفهوم اخلاق

اخلاق، جمع «خُلُق و خُلُق» است. خُلُق عبارت است از سیمای باطنی و هیات راسخ نفسانی که به موجب آن افعال نیک و بد اختیاری، بدون تکلف و تأمل از انسان صادر می‌شود. (رهبر و جمعی از همکاران: ۱۳۸۳: ۸)

کتاب‌های واژه‌شناسی مرجع مانند «مصباح المنیر» و «صاح اللغه» که این کلمه را مورد بررسی قرار داده‌اند واژه‌های «خُلُق و خُلُق و خُلُق» را دارای یک معنای مشترک می‌دانند که عبارت است از: «التقدیر» یعنی اندازه‌گیری کردن. (حسینی و همکاران: ۱۳۸۵: ۱۵)

واژه «خُلُق» به معنای «مخارن» نیز بکار رفته است. زیرا همه مخلوقات خداوند براساس نظم و اندازه‌گیری دقیق آفریده شده است. واژه‌ای «خُفَّت» به معنای فطرت و سرشت آمده است. (همان منبع: ۱۶) زیرا فطرت همان اندازه‌های حکیمانه است که در وجود انسان سرشته شده است.

واژه‌های «خُلُق و خُلُق» که جمع‌شمار اخلاق است به معنای طبیعت، سرشت و خوی آمده است یعنی همان اندازه‌هایی است که در درون مشترک است. در کتاب «مقایس اللغه» در توجیه این نکته که «خُلُق» که به معنای سجیه و سرشت است. چه ارتباطی با معنای تقدیر و اندازه‌گیری دارد؟ آمده است: زیرا دارنده سجیه بر همان خوی و طبیعت اندازه‌گیری شده است.

به عنوان مثال: در طبیعت و فطرت انسان میل به زیبایی، نظافت، عدت خواهی سرشته شده است اگر انسان از آیت اندازه‌ها تجاوز کرد و به زشتی، و آلودگی و ستم‌روی آلوده است، از سرشت خود خارج شده است.

علم اخلاق یا تهذیب نفس یکی از شعب حکمت عملی است به معنای دانش شناخت بد و نیک خوی‌ها و تدبیر انسان برای نفس خود یا یک تن خاص (معین: ۱۳۸۶: ۷۳۱) مؤلف کشف اصطلاحات الفنون می‌آورد: علم اخلاق عبارت است از علم معاشرت با خلق و آن از اقسام حکمت عملیه است و آن را تهذیب یا حکمت خلقیه نیز نامند (فرهنگ دهخدا)

اصطلاحات لاتین moral (اخلاقی) ethic (اخلاق)، از ethos و mores یونانی مشتق شده‌اند و معنی آن‌ها از مفهوم رسم و عرف سرچشمه می‌گیرد (راینسون: ۲۷: ۱۳۸۰) این اشتقاق، موجب آمیخته شدن دو مفهوم اخلاق و عرف شده است، در مورد تفاوت آن‌ها باید گفت فرائض اخلاقی

به آن. چه هست کاری ندارد، بلکه به آنچه باید باشد توجه می‌کنند این اصول ذاتی تمام انسان‌هاست بنابراین مطلق‌اند در حالیکه عرف جامعه، نسبی است. از طرفی قانون جامعه هم متغیر است، ضمن اینکه برخی از جنبه‌های اخلاق اصلاً تحت پوشش قانون نیستند. اخلاق را می‌توان پایه قانون دانست بنابر این تعهد اخلاقی همواره از تعهد قانونی بالاتر است، مقایسه این سه در جدول آمده است.

عرف: فرهنگ معین چنین تعریف کرده است: شناختگی، معروفیت و عادت، آنچه در میان مردم معمول و متداول است. (معین: ۱۳۸۶: ۷۳)

	مسائل مورد توجه	نهاد متولی	ضمانت اجرا
عرف	آداب و شرت که در بطن اجتماع نهاده شده است	جامعه	پذیرش یا عدم پذیرش اجتماع
قانون	بقای زندگی اجتماعی انسان	قوه مقننه	قوه مجریه
اخلاق	آنچه درست است	فطرت	وجدان

مفهوم محیط زیست

اصولاً ارائه تعریف جامع و مانع رازگان و مزاهیم، کار دشواری است. «محیط زیست» در معنایی که امروزه به کار می‌رود، در بسیاری از اوقات، اطلاعاتی نو و تازه است. کاربرد آن در زبان فرانسه به قرن دوازدهم باز می‌گردد. این اصطلاح از آغاز دهه ۱۳۶۰ کاربردی مستمر و مؤثر پیدا کرده و در خلال همین دهه کلمات جدیدی برای بیان این مفهوم در زبان‌های مختلف مورد استفاده قرار گرفته این امر نشان از سابقه تقریباً ۳۰ ساله توجه بخش خاصی از جهان، به طور همزمان، نسبت به پدیده‌ای تازه است که پیش روی جهان مدرن قرار دارد.

بعضی از نویسندگان در مورد ارائه مفهومی دقیق از محیط زیست و امکان ارائه تعریفی جامع، حقوقی و واحد از آن، اظهار تردید نموده‌اند. مفهوم محیط زیست نیز در کشورهای مختلف با توجه به اهمیتی که هر کشور برای عناصر مشخص زیست محیطی قائل است می‌تواند متفاوت باشد؛ به عنوان مثال در یک کشور حمایت از آب‌های دریایی و مسأله صید از اهمیت خاصی برخوردار است و محیط زیست با این رویکرد و بر اساس محیط زیست دریایی تعریف می‌شود و در کشور دیگر حمایت از جنگل‌ها و مراتع حائز اهمیت می‌باشد، لذا با تأکید بر عنصر جنگل و مرتع، محیط زیست تعریف می‌گردد. با این وجود در حقوق ایران تعریف دقیقی از محیط زیست صورت نگرفته است.

مفهوم لغوی واژه Environment، محیط، احاطه کننده اطراف و دور و بر می‌باشد. که اصطلاحاً Environment The برای بیان مفهوم محیط زیست به کار گرفته شده است (آریان پور، ۱۳۶۶، ج ۲، ص ۳۳۲، p. ۲۰۰۰، ۴۲۱ Hornby)

در فرهنگ ما واژه طبیعت به این مفهوم نزدیک است با این تفاوت که طبیعت تنها ناظر به هر چیزی است که دست بشر در ایجاد آن دخالت نکرده باشد. در واقع اصطلاحات محیط زیست با اصطلاح بیوسفر (زیست کره) کاملاً مرتبط می‌باشد؛ بیوسفر یا لایه حیاتی که «یونسکو» خصوصاً آنرا به کار می‌برد با یکی از وسیع‌ترین تعاریف محیط زیست مطابقت دارد و محیط زیست اصلی انسان را تشکیل می‌دهد و عبارت است از محیط زندگی بشر یا آن بخش از جهان که بنا به دانش کنونی بشر همه حیات در آن جریان دارد.

برای ارائه تعریف انسان به محیط زیست، می‌توان گفت:

«محیط زیست، به تمام محیط اطلاق می‌شود که نسل انسان به طور مستقیم و غیرمستقیم به آن وابسته است و زندگی و فعالیت‌های او در ارتباط با آن قرار دارد». و به زبان ساده محیط زیست عبارت است از «هوا، آب، خاک، گیاه، حیوان، مرتع، دریا، دریاچه، رودخانه، چشمه، آبزیان، حیوانات، کوه، دشت، جلگه، کویر، شهر، ده، شامل کوچه، خیابان، ساختمان (اعم از تاریخی و عادی و کارخانه) و غیره».

هم چنین در تعریف محیط زیست آمده است که «محیط زیست عبارت است از همه چیزهایی که در اطراف ما وجود دارد و روی آن‌ها تأثیر می‌گذاریم و آن‌ها نیز ما را متأثر می‌سازند. (یخشکی، ۱۵: ۱۳۸۱) در نهایت با توجه به تعریف حقوقی و نسبتاً جامع موجود در کنوانسیون مسئولیت مدنی خسارات ناشی از اعمال خطرناک در محیط زیست، مصوب شورای اروپا، محیط زیست به طور کلی شامل موارد زیر می‌شود:

- منابع طبیعی اعم از تجدیدپذیر و غیر قابل تجدید، مانند: هوا، آب، خاک و کلیه جانوران و گیاهان و تأثیر متقابل این عوامل بر یکدیگر.
- اموال و دارایی‌هایی که جزء میراث فرهنگی می‌باشند.
- مناظر و چشم اندازهای ویژه.